

Tapio Vähäkangas

Hämeenkosken Porvolan suku

Henrik Jönsinpoika Finne tunnetaan Hollolan kihlakunnan voutina parin viikon ajan vuonna 1533 ja Hattulan kihlakunnan voutina 1542–55 (1). Hän omisti 1539 lähtien Porvolassa ½ koukun ja 1558 lähtien lähes koko koukun talon. Sen lisäksi hän omisti Hämeenlinnan Hätilässä 1544 talon, joka näyttää lohkaistun Jöns Ollinpojan talosta. Siihen liitettiin 1555 loputkin tästä talosta.

1540 hän sai verovapauden eräistä veroista Porvolan talolleen. Vuosina 1549 ja 1550 veronkantajat merkitsivät tiedoksi, että kuningas oli "länittänyt Porvolan ikuseksi omaisuudeksi". (2) Vuoden 1562 ratsupalvelusluettelossa sanotaan kuitenkin, että kuningas oli antanut verovapauden harkinnanvaraiseksi ajaksi. Jaakko Teit valitusluettelossaan kertoo Henrik Finnen väittäneen, että kuningas oli antanut rälssi-oikeudet. Porvola on merkitty säteriksi ja rälssimaaksi 1600-luvun puolelle saakka. (3)

Rälssin myöntämisen syy lieenee siinä, että Hätilän talo muun kylän mukana joutui linnan alaiseksi karjakartanoksi 1550-luvun lopulla. (4) Porvolan alaisina olivat lisäksi Hämeenkosken Toijalan kaksi taloa ja Koskenkylän pieni rälssitalo sekä läänityksenä Tennilän pitäjän Hyväneulan kylä.

Henrik Finne kuoli 1569. Lisänimi Finne voisi merkitä, että hän oli aikaisemmin toiminut Ruotsissa, mutta tunnetaan ainakin yksi tapaus, jossa lisänimi on periytynyt. Renhuvud-sukuun tuli vävyksi Henrik Finne ennen 1490. Hänen poikansa Sten Henrikinpoika käytti myös nimeä Finne. Tämän sisar on saanut aviomiehen Starck-suvusta. Porvolan Henrik Finne käytti samaa vaakunaa sinetissään kuin Starckit, kahta tähteä allekkain. (5) Onko se ollut vain sattuma?

Verovapauden myöntämisen aikaan 1540 enrik Finne ei ollut palvelussuhteessa kruu-

nuun, koska häntä ei kutsuta "trotjänare" vaan "elskelige Henrik Jönzson". Mihin verovapaus on siis voinut perustua?

Hollolan voudiksi oli nimitetty 4.6.1530 Jöns Olofsson. Seuraava vouti oli Henrik Jöns-son, vain parin viikon ajan. (6) Pidän todennäköisenä, että Henrik Finne oli hänen poikansa, koska Hätilässä Jöns Ollinpojan talo oli Henrik Finnen oma.

Taulu 1

Henrik Jönsinpoika Finne

Isä todennäköisesti Jöns Olofinpoika. Hollolan vouti pari viikkoa 1533, Hattulan vouti 1542–55. (1) Omisti Porvolassa talon 1539–69. Sai verovapauden 2.8.1540. Sai elinikäisrälssiä n. 1559. Omisti talon Hämeenlinnan Hätilässä, joka joutui 1550-luvun lopulla Hämeen linnan karjakartanon alaiseksi. (2)

Kuoli 1569. Mainitaan ratsupalveluslueteloissa 1540-luvulta 1560-luvulle ja aatelin luettelossa 1569. (3, 7) Sinettinä Starck-suvun vaakuna, kaksi tähteä allekkain.

1. puoliso NN. Harvialan perinnön osakas.
2. puoliso *Anna*. Leski 1569–75. (2) Syntyperä tuntematon.

Lapset:

1. avioliitosta: *Tytär*. Taulu 2.
2. avioliitosta eivät näy olleen Harvialan perinnön osakkaita, joten eri äitiä kuin ensimmäisen avioliiton tytär.

Johan Henrikinpoika Horn. Taulu 7.

Margareta Henrikintytär. Taulu 8.

Taulu 2*Tytär*

Hänen äitinsä oli perinyt maata Hausjärven Kurun kylästä, mutta maa oli sitten myyty kurulaisille. Anders Korp naituaan Henrik Finnen tyttären oli ottanut maan kurulaisilta korvauksetta. 5.2.1559 Anders Korp osti Jören Välskäriltä (Barskärer) Vanajan Rastilan alaisen takamaan nimeltä Maitosenmaa. Se sijaitsee lähellä Kurua. Henrik Finnen vaimon perintö on liitettävä tähän yhteyteen. Rastila oli entisiä Harvialan kartanon maita. (8) Henrik Finnen vaimo on siis ollut Henrik Svärдин jälkeläisiä.

Puoliso: *Anders Andersinpoika Korp.*

Mahdollisesti kotoisin Porvoon Ilolasta (Illby). (9) Ratsumies ja linnankirjuri Olavinlinnassa 1549, Helsingin latokartanon vouti 1554, Liivinmaan muonitusmestari 1563, Hiidenmaan vouti 1565. Kuoli 1567. Ala-Satakunnan tuomari ja tuomarinsijainen eri puolilla maata. (10) Osti 1549 Janakkalan Vanantaan kylästä talon, joka näyttää liitetyn 1555 jälkeen Spärasuvun aloittajan Henrik Nilsinpojan taloon. Osti myös talon Helsingin Vähä-Huopalahdesta, jonka omistajaksi merkitty kuolemaansa 1567 saakka. (11)

Helsingin Vähä-Huopalahdessa leskenä elänyt 1569–71 elänyt Birita Andersintytär oli J. W. Ruuthin ilmoituksen mukaan Anders Korpin vaimo. Hän näyttää olleen Korpin myöhempi vaimo, joka on miehensä kuoleman jälkeen avioitunut Anders Larsinpoika Nylännin kanssa. Tämä omisti Vähä-Huopalahden 1572 lähtien. Hän toimi 1590-luvulle saakka laivaston kapteenina. (12) Hänen poikansa näyttää olleen Simon Andersinpoika, joka myöhemmin tuli Porvolan ja Toijalan isännäksi.

Lapset:

Olof Andersinpoika Korp. Taulu 3.

Margareta Andersintytär. Taulu 4.

Valborg Andersintytär. Taulu 5.

Brita Andersintytär. Taulu 6.

Taulu 3*Olavi Antinpoika Korp*

Isä Anders Korp taulusta 2. Omisti jonkin aikaa 1570-luvulla Anders Korpin hankkiman ja verovapautta nauttineen suurtilan Rantasalmella. Tilaa alettiin kutsua Korppilaksi. (10) Olavi näyttää kuolleen nuorena. Hän saattaa olla isänsä aikaisemmastakin avioliitosta.

Taulu 4*Margareta Andersintytär*

Vanhemmat taulusta 2. Puoliso *Peder Olavinpoika Kirjuri*, aluksi kirjurina, siten voutina Suur-Savossa. Omisti Olavi Korpin jälkeen Korppilan. (10) Peder Kirjurin velkaantumisen vuoksi jouduttiin myymään 1584–89 Vanajan Höytilän, Koljalan ja Syvänojan rälsstitilat Harvialan kartanon alaisiksi. (13)

Taulu 5*Valborg Andersintytär*

Vanhemmat taulusta 2. Puoliso Porvoon Bjurbölen *Thomas Jesperinpoika*. Peder Kirjurin velkojen vuoksi luovuttivat Harvialalle ¼ koukkua Koljalasta ja 1/8 koukkua Höytilästä. (13)

Taulu 6*Brita Andersintytär*

Vanhemmat taulusta 2. Puoliso viipurilaisporvari *Hemming Välskäri (Bärsker)*. Myivät 27.2.1585 em. velkojen vuoksi kolme tankoa Koljalasta ja 1½ tankoa Höytilästä. (13)

Taulu 7*Johan Henrikinpoika Horn*

Vanhemmat taulusta 1. Knut Jönsinpojan (Kurki) lippueen neljänneksenmestari 1590, palveli 1591–92 Anders Boijen lippueessa. Hauhon kihlakunnan vouti 1595–96. Sinetissä tähti ja

sarvi. Siitä nimi Horn. Omisti Porvolan säterin ja läänityksenä Hyväneulan kylän sekä Porvolan kylän muita taloja. Kuoli 1596 naimattomana mutta jättäen jälkeensä aviottoman pojan, *Samuli Juhonpojan*. Tämä hallitsi Toijalan taloa 1620-luvulla. Johan Hornin sisar Margareta oli viime hetkillään muuttanut testamenttiaan Samulin hyväksi. (14)

Taulu 8

Margareta Henrikintytär

Vanhemmat taulusta 1. Omisti veljensä kuoleman jälkeen Porvolan. Hänen oma omistuksensa oli Toijalassa ja Koskella. (3) Veljensä kuoleman jälkeen teki 1598 perijäkseen sukulaisensa Anna Matintyttären. Tämä oli naimisissa Simon Andersinpojan kanssa. Samanniminen mies omisti myös Vähä-Huopalahden.

Margareta Henrikintytär kuoli 1606. Hänen kuolemansa jälkeen Nils Maununpoika (Spåra) oli suorittanut ratsupalvelua Porvolan puolesta sukulaisuutensa perusteella. Hän ja veljensä Henrik Maununpoika karhusivat käräjillä 1611 korvausta Simon Andersinpojalta tältä ajalta. Simon Andersinpoika esitti Margaretan 1598 tekemän testamentin vaimonsa Anna Matintyttären hyväksi. Henrik Maununpoika kertoi kuulleensa, että Margareta oli viime hetkillään muuttanut testamenttia veljensä aviottoman pojan Samuli Juhonpojan hyväksi. Anders kiisti, että muutos olisi koskenut koko Toijalaa. Samoilla käräjillä vanha nainen Kaarina Knutintytär Porvola luovutti syytinkiä vastaan Henrik Maununpojalle osuutensa perintöön.

Selvitysmiehet jakoivat perinnön neljään yhtä suureen osaan, koska perijät olivat yhtä läheisiä sukulaisia Margareta Henrikintyttärelle: ¼ Henrik ja Nils Maununpojille, ¼ Anna Matintyttärelle, ¼ Kaarina Knutintyttärelle ja ¼ Clas Knutinpojalle ja hänen veljilleen. (15)

Perinnönjako on selvästi virheellinen, koska sivuperinnöstä 2/3 meni maanlain perintökaaren mukaan isänpuoleisille sukulaisille ja 1/3 äidinpuoleisille. (16) Lisäksi Anders Korpin tyttäriä tai heidän jälkeläisiä ei lainkaan mainita perinnön saajina. Porvola ja Koski tavataan myöhemmin Harvialan alaisina rälssitiloina, joten Anders Korpin tyttärien perilliset ovat myy-

neet sen osan perinnöstä, jota testamentti ei rajoittanut, sukulaisilleen Harvialaan. (17)

Puoliso *Johan Knutinpoika*. Ei rälssisyntyinen. Esiintyy Toijalan omistajana 1579 lähtien. Mainitaan Hämeenlinnan vierasluettelossa 1579. Hämeenlinnan alikirjuri 1573–79. (18) Avioliitto oli lapseton.

Henrik ja Nils Maununpoikien isänsä Henrik Niilonpoika aloitti uransa Hämeenlinnassa huovina, siirtyi Monikkalan kartanon voudiksi Knut Andersinpoika Kirjurin kuoleman jälkeen (n. 1540) ja näyttää naiseen Monikkalan lesken Kaarina Olavintyttären. Samanniminen nainen eli näet leskenä 1563. (19) Knut Kirjurin pojat olivat Monikkalan herra, ratsumestari Johan Knutinpoika, Kernaalan herra Jakob Knutinpoika ja nuorin Hattulan vouti Clas Knutinpoika. Kaikki olivat kuolleet ennen 1600. (20) He olivat siis Spåra-veljesten isän Måns Henrikinpojan velipuolia. Heillä oli yhteinen äiti Kaarina Olavintytär. Kummankin ¼ vastaa todellisuutta. Samoilla perusteilla voidaan päätellä, että Kaarina Knutintytär ja Anna Matintytär ovat toisen sisaren kahdesta avioliitosta, jolloin heidän ¼ täsmää. Tästä voidaan edelleen päätellä, että Henrik Finnen toinen vaimo Anna oli kolmas sisar. Perinnönjaossa on siis otettu huomioon vain äidinpuoleiset sukulaiset.

Viitteet

(1) Joh. A. Almquist, Den civila lokalförvaltningen i Sverige IV, s. 84; Yrjö Blomstedt, Hämeen historia II:2, s. 63; Bidrag till Finlands historia III:281, 376, 608, 609.

(2) SAY Tennilä: Porvoila, Hämeenlinna: Hätilä; Gustav I registratur 2.8.1540; W. G. Lagus, Undersökningar om Finska Adels Gods och Ätter, s. 5 ja nootti 89; Jaakko Teitin valitusluettelo, s. 116, 194.

(3) Gustav Grotenfelt, Suomen ratsupalvelus- ja läänitysluetteloita 1537–1575. Todistuskappaleita Suomen historiaan III:2, s. 70–71, 16, 27, 91, 98; Teitin valitusluettelo, s. 110; SAY Tennilä: Porvoila, Toijala, Koski.

(4) Eino Jutikkala & Gabriel Nikander, Suomen kartanot ja suurtilat III, s. 372.

- (5) Jully Ramsay, *Frälsesläkter i Finland*, s. 115, 321, 421; Eric Anthoni, *Renhuvud. ÄSF*, s. 181–182; J. W. Ruuth, *Suomen rälssimiesten sineteistä*. HARK 11, sinetti 19.
- (6) Almquist II, s. 487, 476.
- (7) KA Reinhold Hausenin arkisto 5:442–442v.
- (8) KA Strödda kamerala räkenskaper, Klagomålsregister 1550 o. 1560talen:196v. mf Fr 319; Vilho Niitemaa, *Hämeen historia I*, s. 289–290; BFH III:531; KA Biografica Vanaja, *Harvialan kopiokirja*, s. 686.
- (9) FMU 4378, 4349.
- (10) Yrjö Blomstedt, *Tuomarinvirkojen läänittäminen ja hoito*. HT 51, s. 395. Sinetissä 179 oksalla istuva korppi. Kauko Pirinen, *Savon historia II*, 1, s. 133, 136, 201, 213.
- (11) SAY Janakkala: Monikkala, Vanantaka, Helsingin pitäjä: Lillhoplax.
- (12) Ruuth, Hark 11 n:o 59; SAY Helsingin pit.: Lillhoplax; Kyösti Kiuasmaa, *Suomen alempi sotapäällystö*. HT 73, s. 120–121.
- (13) Pirinen, s. 213; *Harvialan kopiokirja*, s. 327–330, 343–345, 972–990.
- (14) Almquist IV, s. 107; Kiuasmaa, s. 162; Ramsay, s. 321.
- (15) KA Hollolan tuomiokirja Koa1:126, 146.
- (16) Kuningas Kristoferin maanlaki 1442. Suom. Martti Ulkuniemi, s. 61.
- (17) SAY Tennilä: Porvoila, Toijala, Koski. Koski lieene sama kuin Jesper Matinpoika Cruusin rälssintarkastuksessa mainittu Läppälä, Lagos s. 5 ja nootit 89 ja 90.
- (18) Kyösti Kiuasmaa, *Suomen yleis- ja paikallishallinnon toimet*, s. 525; Ramsay, s. 321.
- (19) Teitin valitusluettelo, s. 115, 211, 236, 238; SAY Janakkala: Monikkala, Vanantaka; Lagos nootti 827.
- (20) Ramsay, s. 40, 282–283, 416–417.